

Morgen begon tienduizend jaar geleden

door **Juan Gabriel Vásquez**

Geschreven in opdracht van Het beschrijf voor het Passa Porta Festival, voorgelezen tijdens de avond Remapping the World in De Munt op 28 maart 2009. Vertaling uit het Spaans: Brigitte Coopmans

Zoals u in de aankondiging van deze avond hebt kunnen lezen: mijn naam is Juan Gabriel Vásquez, ik ben Colombiaan en ik kom spreken over de toekomst van Latijns-Amerika. Als u probleemloos hebt aanvaard dat iemand u komt vertellen over de toekomst, bedenk ik nu, dan kan dat alleen maar zo zijn omdat deze persoon afkomstig is uit het land van Macondo; want daar, waar de mooie vrouwen naar de hemel opstijgen en kinderen met een varkensstaartje worden geboren, is het zeer wel mogelijk dat een arme romanschrijver in staat is intelligente dingen te zeggen over wat nog niet gebeurd is. Welnu, ik moet u iets bekennen: tot nu toe is de enige min of meer verstandige manier die ik heb gevonden om iets over onze toekomst te zeggen, het schrijven van romans die ons verleden onderzoeken. Op mijn werkplek hangen twee verzen van T.S. Eliot met punaises aan de wand: 'Time present and time past/ are both perhaps present in time future'. En een citaat van William Faulkner, de leermeester van de Latijns-Amerikaanse romanschrijvers, uit *Intruder in the Dust*: 'Yesterday won't be over until tomorrow and tomorrow began ten thousand years ago'. In dit verband lijkt het begrip toekomst me nogal problematisch. En eerlijk gezegd is het begrip Latijns-Amerika dat ook.

In 1900 arriveerde de Nicaraguaanse dichter Rubén Darío, die al enige jaren werkte aan een radicale omwenteling binnen de Spaanstalige poëzie, in Frankrijk met het vaste voornemen om definitief zijn naam te vestigen, in de overtuiging dat, net zoals heiligen in Rome worden gemaakt, dichters in Parijs worden gemaakt. Hij had zich gevoed met de Franse poëzie en haar invloeden weten aan te wenden om de Latijns-Amerikaanse poëzie te vernieuwen, haar in dialoog aan één tafel te laten zitten met Baudelaire of Verlaine, en hij hoopte dat Parijs zijn verdienste zou onderkennen. Zeven jaar later moest hij echter aanvaarden dat zijn poging op een volslagen mislukking was uitgelopen. De beste verklaring voor dit fiasco is opgetekend door Valéry Larbaud. 'Van Latijns-Amerikaanse dichters', zei hij, 'vragen wij geen gedichten uit het quartier latin of verhalen die laten doorschemeren dat ze zijn geschreven op het terras van een modieus café aan de boulevard. Wij verlangen van hen beelden van tropische oorden, witte, sensuele steden op de Antillen, kloosterdorpjes in het hart van de zwarte Andes, lanen gestreeld door warme windvlagen uit Mexico en Buenos Aires; het leven van landheren en gaucho's, een mooi silhouet van een cowboy uit de grensprovincies van Argentinië, kortom, het schouwspel van de natuur, de exotische noot, droefheid, melancholie.'

Zestig jaar later werd een uitzonderlijke roman uit mijn land de ultieme representant van het Latijns-Amerika dat Valéry Larbaud verwachtte. *Honderd jaar eenzaamheid* heeft voor generaties lezers over de hele wereld Latijns-Amerika omschreven en uitgebeeld, en het heeft de plaats die het verdient; ik kijk er niet van op als iemand de roman van García Márquez betitelt als de Don Quichot van Latijns-Amerika. Sinds 1967 vormen velen van u, Europese en Afrikaanse lezers, lezers uit Azië en Noord-Amerika, zich in de eerste plaats een idee van Latijns-Amerika aan de hand van de beelden en het veelvoud aan verhalen uit *Honderd jaar eenzaamheid*, en ontdekken daarna, als het meezit, ook een Latijns-Amerika volgens Vargas Llosa of Cortázar of Borges. Wanneer men zijn gedachten laat gaan over de toekomst van Latijns-Amerika, dan moet men dus bedenken dat de constructie van die toekomst (ook) het werk is van ons, de romanschrijvers, en dat de nieuwe romans de taak hebben om het

denkbeeld dat u, lezers van over de hele wereld, van Latijns-Amerika hebt, te verbreden of te actualiseren. Zoals een Hollywoodregisseur eens opmerkte: 'Ik ben die oude clichés beu. We moeten nieuwe clichés hebben!'

Om het anders te zeggen: Latijns-Amerika is niet meer wat het vroeger was. De burgeroorlogen van kolonel Aureliano Buendía, durf ik te beweren, zijn bijna fantasie in vergelijking met het rampzalige panorama van onze huidige werkelijkheid: een continent verscheurd tussen het gevaarlijke populisme van uiterst autoritair en demagogisch links enerzijds, en dat van uiterst conservatief en militaristisch rechts anderzijds; een continent waarvan de staten zichzelf seculier noemen, maar waar de katholieke kerk nog altijd doet wat hij wil met het privéleven van de burger; een continent dat door de drugshandel wordt verwoest, terwijl een internationaal akkoord over de legalisatie van drugs zou volstaan om een probleem van geweld en corruptie dat hele landen kapot heeft gemaakt te reduceren tot een volksgezondheidsvraagstuk. Het verkennen van deze nieuwe wereld is een van de mogelijke taken van de literatuur en dat is wat wij romanschrijvers doen, en elke Valéry Larbaud die vandaag de dag natuur, exotisme, droefheid, melancholie zou verlangen, zouden we met alle liefde verzoeken op te sodemieteren. De wereld is ingewikkelder geworden. Maar deze wereld zonder idealisme of polarisatie, deze wereld waarin de revoluties die ons voorheen een gevoel van eenheid gaven, vandaag de dag niet veel meer zijn dan een misgeboorte van de geschiedenis, en waarin muren vallen die elders net zo snel weer worden opgetrokken, deze wereld van grijze gebieden, wil ik zeggen, is het geliefde terrein van de roman, die eigenaardige menselijke uitvinding die er behagen in schept ons te verontrusten in plaats van te troosten, om nog meer vragen op te werpen in plaats van antwoorden te zoeken. 'Met een dood verleden geen levende toekomst', zegt Carlos Fuentes. Misschien dat ik mij daarom, of om een andere, vergelijkbare reden, in mijn laatste romans wel heb vastgebeten in het Colombiaanse verleden, op het punt waar de Geschiedenis met een grote G onze geschiedenissen met een kleine g kruist (en vaak ook verplettert). Ik heb na het schrijven van deze boeken echter gemerkt dat het nooit bij de Colombiaanse geschiedenis alléén blijft: door onderzoek te

plegen naar het lot van de Duitse emigranten die in mijn land terechtkwamen, of door Joseph Conrad zich bij het schrijven van zijn roman *Nostromo* op de Colombiaanse geschiedenis te laten baseren, willen deze fictieverhalen een dialoog op gang brengen tussen het centrum en de periferie, of liever gezegd, de begrippen centrum en periferie opheffen, want het zijn onvriendelijke termen die niets te maken hebben met de menselijke drama's van een personage dat tot aan zijn nek in de mesthoop van de geschiedenis zit. Ze willen een dialoog aangaan met de rest van de wereld, hetgeen niet zo verrassend is voor iemand die dertien van zijn zesendertig jaren buiten zijn land heeft doorgebracht. Ze aanvaarden bereidwillig dat onze wereld, de wereld sinds 1989, een wereld is van het vlindereffect: voor het eerst in de geschiedenis kan een onbetekenende gebeurtenis in Berlijn onmiddellijke en ernstige gevolgen hebben in Bogotá. Mijn romans willen u dus niet vertellen wat er van Latijns-Amerika geworden is; ze willen een gesprek met u aangaan om samen uit te vinden wat wij aan het worden zijn. Want alleen de literatuur met haar indirecte, intuïtieve benadering biedt ons, via de illusie dat we andermans ervaringen ondergaan, de mogelijkheid de wrede, onoverbrugbare afstand die ons scheidt van wat we waren, de aanlokkelijke en bijna optimistisch stemmende afstand die aankondigt wat we kunnen zijn, te verkleinen.

© Juan Gabriel Vásquez en Brigitte Coopmans (vert.), 2009